

Varme alliancer i en kold krig

Dansk idrætssamarbejde med Østtyskland frem til Danmarks anerkendelse af DDR

Jørn Hansen, professor, Institut for Idræt og Biomekanik,
Syddansk Universitet, jhansen@health.sdu.dk

Først i 1973 anerkendte Danmark officielt eksistensen af Deutsche Demokratische Republik (DDR), men inden da havde der længe eksisteret et tæt samarbejde mellem det såkaldte Østtysklands sportsforbund og danske idræts- og ungdomsorganisationer. De vigtigste aktører var ud over en række politiske ungdomsorganisationer med Danmark Kommunistiske Ungdom som frontfigur, Dansk Arbejder-Idrætsforbund, Dansk Håndbold-Forbund og Dansk Boldspil-Union. Artiklen undersøger karakteren af samarbejdet mellem dansk idræt og DDR-idrætten og analyserer, hvilken betydning dette samarbejde har haft for kampen for anerkendelsen af Østtyskland som selvstændig stat. En væsentlig pointe i artiklen er, at idrætssamarbejdet med Østtyskland frem til 1973 udgør en undtagelse i forhold til den almindelige praksis, hvor der har været samklang mellem Danmarks officielle politik og dansk idræts internationale samarbejde.

I den offentlige debat forbindes idræt og politik som regel med en boykotdiskussion, altså et spørgsmål om at vælge fra eller til i forbindelse med en større international idrætsbegivenhed. Dette skete første gang i forbindelse med de Olympiske Lege i Berlin i 1936 og senest i forbindelse med OL i Beijing i 2008. I demokratiske samfund som det danske er sportens internationale samarbejde generelt blevet overladt til sportens egne organisationer. I autoritære regimer har sporten derimod som regel været et direkte instru-

ment for de autoritære lederes politiske interesser. I tiden efter Anden Verdenskrig blev de østeuropæiske kommunistiske diktaturstaters anvendelse af sporten i politisk øjemed et eksempel på dette (Hansen, 2008).

Afslutningen af Anden Verdenskrig satte helt nye betingelser for det internationale idrætssamarbejde. Især de allierede sejrherres opdeling af Tyskland samt Sovjetunionens og landets østeuropæiske satellitstaters indtog på den internationale idrætsarena fik idrætspolitisk betydning. I denne artikel vil jeg se nærmere på dansk idræts og Danmarks måde at tackle det nye Tysklandsproblem på, og hvor fokus især vil være rettet mod samarbejdet med Østtyskland.

Det materiale-mæssige grundlag for artiklen udgøres primært af arkivalier fra det tidligere DDR, der vedrører ungdomsorganisationen Freie Deutsche Jugend (Den frie tyske ungdom) og det østtyske sportsforbund, Deutscher Turn- und Sportbund samt arkivalier vedrørende Dansk Arbejder-Idrætsforbund og Danmarks Kommunistiske Ungdom. Endvidere er der udover egne arbejder med idræt og politik blevet gjort brug af en række artikler og fremstillinger, der mere generelt har omhandlet forholdet mellem Danmark og DDR under den kolde krig.¹

Tysklandsspørgsmålet efter Anden Verdenskrig

På et møde den 13. februar 1951 i Holsten indgik Dansk Idræts-Forbund (DIF) en aftale med det nydannede vesttyske idrætsforbund om, at man ville »genoptage« det almindelige idrætslige samarbejde mellem de to lande (Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1951 og 1952).

At dette kunne lade sig gøre afspejlede, at de vestlige allierede samme år ændrede besættelsesstatutten for Vesttyskland, hvormed landet opnåede udenrigspolitisk suverænitæt. Det betød, at Danmark på linje med andre NATO-stater anerkendte Vesttyskland som tysk stat og fra sommeren optog de sædvanlig diplomatiske forbindelser med landet. Det samme skete imidlertid ikke over for Østtyskland, hvor den danske regering i overensstemmelse med NATO's politik undlod at svare på den østtyske regerings opfordring til også at anerkende Østtyskland. Landet var efter NATO's og dermed Danmarks opfattelse i princippet ikke-eksisterende som legitim statsdannelse. Dette var kun tilfældet for Vesttyskland. Alle henvendelser fra Østtyskland til Danmark forblev de næste mange år ubesvarede (Lammers, 2005: 113-5).

I 1954 afgav Sovjetunionen imidlertid en ensidig suverænitætserklæring til Østtyskland eller Deutsche Demokratische Republik (DDR), som landet var kommet til at hedde. DDR fik dermed større indenrigs- og udenrigspolitisk handlefrihed, hvad betød, at landet fra da af aktivt startede en større kamp for at opnå international anerkendelse som selvstændig stat. I den sammenhæng blev Danmark set som en af de mere svage modstandere, hvorfor DDR især lagde pres på Danmark. Den danske stat valgte trods en vis vaklen imidlertid at følge en erklæring fra et NATO-møde i juni 1954, som betød, at Danmark påtog sig en forpligtigelse til ikke at anerkende andre tyske regeringer end Vesttyskland. Først i 1973 efter Willy Brandts forso-

ningspolitik anerkendte Danmark officielt DDR (Wegener Friis og Linderøth, 2005). Siden 1954 havde dansk idræt imidlertid haft et vedvarende samarbejde med DDR. Kunne DDR ikke komme igennem ad officielle kanaler, måtte man i stedet bruge andre metoder.

Dansk idræts samarbejde med DDR

Det danske idrætssamarbejde med DDR var unikt i den forstand, at idrættens organisationer her bevægede sig ind på et samarbejde, der ikke var i samklang med officiel dansk politik. De sidste års diskussion om dansk samarbejde med Hitlers Tyskland har kunnet påvise en omfangsrig interesse fra dansk side for idrætsudveksling med tyske idrætsudøvere fra Nazi-Tyskland, men dette samarbejde har trods alt ikke været i modsætning til officiel dansk politik (Bonde, 2006; Hansen, 2006). Helt anderledes forholdt det sig med dansk idrætssamarbejde med DDR.

Hovedaktørerne i samarbejdet var fra dansk idræts side primært Dansk Arbejder-Idrætsforbund (DAI), DIF's specialforbund, hvor der først og fremmest var tale om Dansk Håndbold-Forbund og Dansk Boldspil-Union (DBU). Derudover deltog også en række ungdomsorganisationer, hvor det selvfølgelig især drejede sig om de politiske partiers ungdomsorganisationer, men også De Danske Gymnastik- og Ungdomsorganisationer (DDGU) samarbejdede med DDR (Arskov, 1981; Thomsen, 2004).

Dansk Arbejder-Idrætsforbund og DDR

Frem til 1954 blev DDR's samarbejde med ungdomsorganisationerne i Danmark udelukkende varetaget af den statsstyrede ungdomsorganisation Freie Deutsche Jugend (FDJ) med den senere statsleder Erich Honecker i spidsen. Det var Honecker, der i 1957 erklærede, at »sport ikke er noget mål i sig selv, den er et middel til at opnå noget« (Lammers, 2004: 186). I DDR blev sporten et middel til at sikre DDR's eksistens og opnå in-

ternational anerkendelse. FDJ's samarbejdspartnere i Danmark var først og fremmest Danmarks Kommunistiske Partis ungdomsforbund DKU, men allerede i 1954 kom Dansk Arbejder-Idrætsforbund på banen (Thomsen, 2004: 14).

Dansk Arbejder-Idrætsforbund blev efter opfordring fra Socialistisk Arbejder Internationale dannet i 1929 for at dæmme op for Kommunistisk Internationales forsøg på at »sætte sig« på arbejderidrætten. Det lykkedes for socialdemokraterne at forhindre kommunisterne i at overtage arbejderidrætten i Danmark, men da de fleste eksisterende arbejderidrætsklubber i Danmark allerede var organiserede i Dansk Idræts-Forbund, kom den nye organisation i bestræbelserne på at etablere en egen platform hurtigt i opposition til denne »borgerlige« hovedorganisation. Resultatet blev i løbet af 1930'erne en splittelse inden for dansk idræt, dog uden at DAI blev en større magtfaktor (Hansen, 1991: 128-30). Under Anden Verdenskrig blev DAI's uoverensstemmelse med Dansk Idræts-Forbund afløst af et samarbejde, og i 1943 blev DAI et specialforbund under DIF, hvor forbundet dog fik en speciel selvstændig status. Forbundet kunne således selv indgå internationale aftaler.

DAI's ledere var generelt orienterede mod Socialdemokratiet, men med organisationens rødder i fagbevægelsen var en del af medlemmerne også kommunister. Det var således ikke tilfældigt, at B & W's håndboldhold for herrer fra Københavns store skibsværft, som blandt arbejderne talte mange kommunister, var involveret i det første besøg fra DDR. Besøget kom i stand samme år, som DDR havde fået tildelt suverænitetstatus fra Sovjetunionen og omfattede de to østtyske mesterhold BSV Motor, Rostock, og BSV Einheit, Weimar, for henholdsvis herrer og damer. Modstanderne i København skulle i forbindelse med DAI's stævne i Idrætshuset ud

over B & W's herrer og IF 44's damer være H.G.'s herrer og USG's damer.

Selve stævnet, der løb af stablen den 29. december, blev en succes, der var fuldt hus i Idrætshuset, og ifølge DAI's egen vurdering blev der spillet håndbold af høj klasse. En holdning DAI fandt grobund for i den forsamlede presse. Stævnet gav startskuddet til et mangeårigt intenst samarbejde mellem DAI og DDR, »som førte til, at det idrætslige samarbejde mellem Øst- og Vesteuropa efterhånden blev opfattet som en helt naturlig ting« (Thomsen, 2004: 15).

Det er korrekt, at idrætssamarbejdet blev en naturlig ting, til gengæld kan man i samme åndedrag spørge, om DAI's idrætsudøvere bevidst eller ubevidst lod sig bruge i DDR's arbejde for at opnå status som en suveræn anerkendt stat i Vesten. Samarbejdspartnerne i DDR var jo ikke som i Danmark frivillige selvforvaltende foreninger, men statsstyrede foreninger og klubber, der ud over at udøve idræt også fungerede som instrument for DDR's politik.

DDR's idrætssystem og formålet med ungdomsarbejdet

Fra den nye stats grundlæggelse blev ungdomsarbejdet og sporten kontrolleret af det reelt eneste statsbærende parti i DDR, Sozialistische Einheitspartei Deutschland. For det generelle ungdomsarbejde skete dette som omtalt gennem FDJ, medens det mere idrætsspecifikke arbejde fra 1948 skete gennem »Deutscher Sportausschuss«, som i 1957 blev afløst af Deutschen Turn- und Sportbundes (DTSB) (SAPMO, DY 12 og DY, 1924). Begge organisationer skulle ud over ungdoms- og idrætssamarbejdet med søsterorganisationer i udlandet fungere som brobyggere for anerkendelsen af DDR som en suveræn stat (Wegener Friis, 2005: 10).

Fra DTSB's side skelnede man i retningslinjerne for det internationale idrætssamarbejde

mellem 1) de andre socialistiske lande; 2) de antiimperialistiske lande, som hovedsageligt var lande fra den 3. verden; 3) arbejdersportsforbundene i de kapitalistiske lande samt 4) de kapitalistiske landes sportsorganisationer. De to første grupperinger forventede DDR og DTSB uden videre at kunne etablere et internationalt samarbejde med, medens det var lidt mere vanskeligt med sporten i de kapitalistiske lande. Brohovedet ind i de kapitalistiske lande skulle derfor være et samarbejde med arbejder-idrætsforbundene, hvor DAI i Danmark i den sammenhæng blev den oplagte samarbejdspartner (SAPMO, DY 12, Archivsignatur 1790).

I overensstemmelse med disse retningslinjer ønskede DSTB et mere formaliseret samarbejde med DAI, og dette kom i stand på et møde den 10. februar 1958, hvor DTSB indbød DAI til at deltage i Østersøugen samme sommer (DAI, Forhandlingsprotokol, Nr. 595, Kasse 1).

Die Ostsee. Ein Meer des Friedens – Østersøugerne

Initiativet til sommerlejren udgik fra FDJ, som allerede i 1956 havde afholdt en international teltlejr ved Graal-Müritz. I evalueringen af denne besluttede FDJ, at invitationerne fremover skulle være bedre planlagt og ikke kun gå til kommunistiske ungdomsorganisationer. Invitationerne skulle især til de nordiske lande også kunne rettes til brede dele af ungdomsbevægelsen. Selve lejren skulle have en varighed på mindst to uger, og i den sammenhæng burde der lægges mere vægt på kultur og sportsgrupper samt turistiske indslag, så bredden i sommerlejren blev tydeligere. For Danmarks vedkommende skulle man ifølge FDJ's centrallråd bygge videre på det gode samarbejde, der allerede var etableret med unge fra B & W (SAPMO, DY 24, Archivsignatur 2614).

Fra 1958 til 1975 blev der hvert år holdt sommerlejr med deltagelse af ungdomsorganisa-

tioner fra Norden fra såvel det politiske som det mere idrætslige område. Fra Danmark var DKU fast inventar, hurtigt fulgte DAI med en række idrætshold, og især fra 1961 og frem deltog DAI med mange idrætsudøvere. I slutningen af 1960'erne dukkede også en række andre danske ungdomsorganisationer op (Arskog, 1981).

I løbet af 1960'erne fandt programmet for Østersøugen en nærmest skabelonagtig form. Sportsaktiviteterne var som regel fodbold og volleyball, der af og til blev suppleret med håndbold, bordtennis, atletik, tennis og skak, for som det stod på en dansksproget hverveplakat fra 1964: »*Ved sport og leg, dans og sang og ved diskussioner og samtaler lærer de unge hinanden nærmere at kende og forstå...*«. Udover sangaftræ og lejrball var der så foredrag om f.eks., »Den socialistiske sportsbevægelse i DDR« og »DDR's kamp og anerkendelse af vores republik af alle stater«. Et tilbagevendende tema var gennem flere år »Die Ostsee muss ein Meer des Friedens sein« (Østersøen skal være fredens hav) kædet sammen med ungdommens vigtige rolle i den antiimperialistiske kamp. Endelig forsømte man som regel ikke kritikken af den *neofascistiske udvikling i Vesttyskland!* som i den sammenhæng blev kædet sammen med militærdiktaturerne i Grækenland og Spanien (Danmarks Kommunistiske Ungdom, Arkiv nr. 680, Kasse 394).

Det var fra begyndelsen ikke vanskeligt for danske politikere at gennemskue Østersøugernes propagandaformål, især socialdemokraterne havde en traditionsbunden naturlig skepsis over for kommunistisk propaganda. Propagandaen var da også så tyk, at DKP's daværende leder Aksel Larsen kritiserede ugenes slogan for i Danmark straks at blive gennemskuet som et østligt diktat. En uvenlig kritik, som generalsekretæren for Sozialistische Einheitspartie Deutschland, Walter Ulbricht, åbenbart fandt nødvendigt at rapportere videre til kommunismens daværende

øverste leder, Nikita Khrusjtjov (DIIS, Bd. 1, 2005: 422-425).

At Larsen havde ret fremgår med tydelighed af, at DDR og FDJ var yderst interesserede i at komme i kontakt med andre samtalepartnere end de umiddelbare venner i DKU og DAI. I slutningen af 1960'erne prøvede man derfor at involvere andre partiers ungdomsorganisationer, Dansk Ungdoms Fællesråd, studenterråd og Faglig Ungdom, hvor sidstnævnte var mere eller mindre kommunistisk orienteret. I FDJ's arkiv findes således på baggrund af en artikel fra avisen *Information* en gennemgang af danske ungdomsbevægelses syn på de to Tysklande i tiden omkring 1968 (SAPMO, DY 24, Archivsignatur 6204).

Af denne fremgår det, at socialdemokratiets ungdom (DSU) og studenterorganisation (Frit Forum) samt Radikal Ungdom og DKU alle gik ind for anerkendelsen af DDR. Formanden for Frit Forum, Mogens Camre, betonedes således, at en anerkendelse af DDR fra de nordiske lande ville være vigtig for opfattelsen i Vesttyskland og gøde jorden for Vesttysklands anerkendelse af DDR. Formanden for DSU, Hans-Carl Nielsen, mente, at spændingen mellem de to tyske stater havde skærpet problemerne i Europa, og at en fredsaftale mellem de to tyske stater ville være afgørende, for: *»Ingen kan i dag stadig tro, at Tyskland som en stat vil blive genforenet. Derfor skal Danmark anerkende DDR«*. En opfattelse Søren Larsen fra Radikal Ungdom var helt enig i. FDJ fortolkede artiklen derhen, at den overvejende del af ungdommen i Danmark gik ind for anerkendelsen af DDR (SAPMO, DY 24, Archivsignatur 6204). En fortolkning, der forekommer plausibel.

Ovenstående udsagn skal dog ikke opfattes således, at de danske ungdomsorganisationer har været modtagelige for al DDR's propaganda. På sommerlejren i 1969 var der re-

præsentanter fra Socialistisk Folkepartis Ungdom, Clarté, Dansk Ungdoms Fællesråd, Studenteramfundet samt DKU og Kommunistiske Studerende. På denne sommerlejr protesterede den danske delegation minus DKU mod, at man ikke kunne diskutere situationen i Tjekkoslaviet efter Warszawa-landenes militære magt mod det demokratiske forår i Prag (Danmarks Kommunistiske Ungdom, Arkiv nr. 680, Kasse 390).

De omtalte problemstillinger blev først og fremmest drøftet af de mere politisk orienterede ungdomsgrupperinger i forbindelse med afholdelsen af Østersøugen. Men hvorledes forvaltede DAI de åbenlyse politiske problemstillinger i forbindelse med samarbejdet med DDR? Dette vil der blive set nærmere på i næste afsnit.

DAI's holdninger til samarbejdet med DDR

DAI var primært et idrætsforbund for folk fra fagbevægelsen. I forbindelse med sammen slutningen med DIF i 1943 godkendte repræsentantskabet aftalen med DIF, og i denne stod der, ud over at DAI selv kunne varetage internationalt samarbejde blandt andet også, at: *»Det er en forudsætning for en sammenslutning, at begge forbund forpligtiger sig til at afstå fra enhver form for politisk propaganda«* (Thomsen, 2004: 9).

Det betød, at DAI i sin selvforståelse herefter gik ind for, at sport og politik ikke burde blandes sammen. En holdning der derfor også i princippet var den fremherskende i forbindelse med samarbejdet med DTSB og deltagelsen i Østersøugerne i DDR. Selv om DAI ikke nødvendigvis var klar over DDR's bevidste politiske mål med samarbejdet med DAI, siger det sig selv, at DAI i samarbejdet med DDR ikke kunne undgå at komme til at forholde sig til politiske problemstillinger.

Sjældent blev disse dog direkte udtalt og hvis, blev det understreget, at samarbejdet

udelukkende var af sportslig karakter. Dette var således tilfældet, da formanden for Dansk Arbejder-Skakforbund i 1960 ytrede frygt for, at politik ville overskygge skakforbundets samarbejde med DDR. I den sammenhæng understregede DAI's sekretær Erik Molander, at man ikke behøvede at frygte, at skakspillerne ville blive misbrugt til politiske formål! (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 39).

Lidt mere problematisk blev det i forbindelse med, at Lager og Pakhusarbejdernes Boldklub fra Nordjyllands kreds i sommeren 1963 havde deltaget i Østersøugen i DDR. I den sammenhæng måtte forretningsudvalget i DAI forholde sig til en artikel i Politiken, hvor det var anført, at klubberne var blevet misbrugt til politiske formål. DAI bad formanden for Nordjyllands kreds, Harry Larsen om at undersøge sagen, og denne kunne blankt afvise de rejste påstande: *»Man havde ikke været udsat for politisk propaganda, og der kunne slet ikke klages over de østtyske værter!«* (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 2).

Helt døv over for den politiske propaganda har DAI's foreninger eller klubber dog ikke været, for på den efterfølgende kongres i foråret 1964 blev samarbejdet med DDR diskuteret, og i den sammenhæng ville DAI forsøge *»at sprede samarbejdet med Østtyskland over hele året for at undgå den stærke sammenpresning omkring »Østersøugen«, således at man kan undgå al tvivl om at samarbejdet er af rent sportslig art«* (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 2).

Også på kongressen fire år senere blev samarbejdet med DDR og de andre østeuropæiske nationer diskuteret. DAI havde ud over med DDR længe haft et tæt samarbejde med arbejderidrætten i Sovjetunionen og i de seneste år også arbejderidrætten i Polen. Dette havde medført en del kritiske røster inden for forbundet over, at DAI samarbejdede for meget med de østlige lande og for lidt med den vestlige verden. Til dette kunne for-

bundsformanden, Helmuth Hansen, oplyse, *»at det har stor betydning, når man rejser mod øst, at rejseudgifterne beskæres betydeligt, da østlandenes forbund betaler alt, når vi bliver modtaget ved de pågældende landes grænser«* (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 2).

For medlemmerne var turene til DDR og de andre østlande vitterligt populære, fordi de var så billige. Man havde tilsyneladende ikke blik for, at DDR, og givetvis også de andre lande i propagandaøjemed, bevidst satsede på at gøre turene økonomisk populære. Og at pengene rakte langt, tydede en række klager over for meget drikkeri på turene til DDR på samt en enkelt begivenhed, hvor medlemmer fra »Kammeraterne« og »Thor« *»havde kastet penge i grams til børn«* (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 2).

I samarbejdet med DDR var det for DAI idrætssamarbejdet, der var det væsentlige, til gengæld må man sige, at DDR's strategi over for DAI lykkedes. Som i alt netværkssamarbejde fattede mange af DAI's ledere sympati for de mennesker, de igennem årene havde med at gøre, hvad betød, at de også fandt, at DDR og landets system fortjente anerkendelse. Dette kom blandt andet til udtryk i forbindelse med de problemer, der generelt var for DDR-borgere i forbindelse med at få indrejsetilladelse til Danmark, fordi DDR jo var en »ikke-eksisterende stat«, og man derfor som NATO-land ikke kunne acceptere et østtysk pas. Borgere fra DDR, der ønskede at rejse til Danmark, måtte derfor søge om et »Temporary Travel Document«, hos de allieredes travelboard, som var et levn fra besættelsen af Vesttyskland (Horstmeier, 2005: 136-140).

For i propagandaøjemed at kunne protestere over denne ifølge Østtyskland urimelige procedure besluttede DDR i mindre væsentlige sammenhænge at sende borgere til Vesten, herunder Danmark, uden et gyldigt midlertidigt rejsedokument. En handle måde, der be-

tød, at DAI-kredse af og til havde måttet aflyse idrætsskampe mod hold fra DDR. Noget der umiddelbart efter Berlinmurens etablering i 1961 f.eks. førte til aflysningen af to arrangementer i løbet af samme efterår (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 39).

En begivenhed der førte til, at formanden for Københavnskredsen, Åge Amstrup, anmodede DAI om at sende en protestskrivelse til justitsministeren, socialdemokraten Hans Hækkerup. Dette blev startskuddet til, at DAI igennem de følgende år støttede deres østtyske samarbejdspartnere i arbejdet for at lette indrejsemulighederne til Danmark (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 39). Det er vanskeligt at afgøre, hvor afgørende en sådan henvendelse fra DAI har været, men interessant er det under alle omstændigheder, at danske socialdemokrater generelt følte et pres fra den offentlige mening, der fandt det underligt, at DDR-borgere skulle have så vanskeligt ved at få tilladelse til at rejse ind i Danmark. Et pres de på mange måder gerne ønskede at imødekomme. Men som vanskeliggjordes af, at den vesttyske ambassadør over for den socialdemokratiske statsminister, Jens Otto Krag, under henvisning til Berlinmuren stejlt fastholdt Vesttysklands holdning til DDR. Gradvis lykkedes det dog via NATO at få lettet retningslinjerne for indrejse for kunstnere, videnskabsmænd og idrætsudøvere fra DDR, og i 1971 blev de restriktive regler til DAI's store tilfredshed ophævet (Horstmeier, 2005: 136-40).

Dette skete to år før Danmarks officielle anerkendelse af DDR, og da denne endelig kom, hilste Åge Amstrup, der nu var blevet DAI's formand, det velkommen ved i et brev til formanden for DTSB Bezirk Rostock Hermann Papat at skrive: »... – ikke mindst fordi Dansk Arbejder Idræt har ydet sit beskedne bidrag ved samarbejde med DTSB« (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 39).

På den måde ønskede formanden at få del i

æren for anerkendelsen af DDR. DAI har selvfølgelig ikke spillet nogen central rolle for denne anerkendelse. Ifølge Dansk Institut for Internationale Studiers (DIIS) store udredning »Danmark under den kolde krig« opfattede de danske myndigheder allerede fra begyndelsen af den kolde krig ikke det idrætslige samarbejde som videre problematisk, eftersom »... for kommunistisk sports- og kulturarrangementer, var det mere underholdningsværdien end ideologien, der tiltrak« (DIIS Bind 1, 2005: 427).

Anerkendelsen kom først og fremmest, fordi flere danske partier i sidste halvdel af 1960'erne begyndte at opfatte DDR som en stat, man realpolitisk ikke kunne komme uden om, og i januar 1971 blev Den Danske Komité for Anerkendelsen af DDR med den tidligere socialdemokratiske statsminister Viggo Kampmann som formand etableret. Til gengæld må man på baggrund af begivenhedsforløbet fra 1954 og frem, og under hensyntagen til DDR's bevidste satsning, mene, at DAI heller ikke på nogen måde var helt så ligegyldig en samarbejdspartner. En del tyder på, at forbundet faktisk var en nyttig samarbejdspartner for DDR, FDJ og DTSB. Dette kan til en vis grad fortolkes derhen, at DAI i sin delvise naivitet kom til at udfylde rollen, som dem Lenin har betegnet »som nyttige idioter« – en vending, der henviser til idealistiske personer, der lader sig udnytte af personer med mindre idealistiske holdninger og motiver. Det skulle da også vise sig, at DTSB allerede umiddelbart efter anerkendelsen af DDR skruede ned for blusset i samarbejdet med DAI, fordi man nu ville satse mere på et officielt samarbejde med DIF (DAI, Arkiv nr. 595, Kasse 41). Som nævnt havde enkelte af DIF's specialforbund dog allerede været involveret i et samarbejde med DDR.

Dansk Håndbold-Forbunds samarbejde med DDR og DBU's fejltrin

I Dansk Idræts-Forbunds Årbog 1956 kunne man under rubrikken »Landskampe i 1956«

læse, at Danmark den 18. juli i Dresden tabte i håndbold med 15-8 til Østtyskland. Med andre ord spillede Danmark landskamp mod den ikke-eksisterende stat DDR. I betragtning af, at tysk håndbold altid havde hørt til blandt eliten, forblev Tyskland også efter delingen en interessant samarbejdspartner for Dansk Håndbold-Forbund (Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1956).

Gennem håndboldsamarbejdet med Østtyskland blev Danmark involveret i politiske spørgsmål. Situationen var den, at Østtyskland pga. de omtalte problemer med landets anerkendelse frem til 1956 endnu ikke var et fuldgældigt medlem af det Internationale Håndbold-Forbund (IHF), og i den forstand blev håndboldlandskampe mod blandt andet Danmark et væsentlig middel til at få lukket op for IHF's anerkendelse af den nye stat. Da man på IHF's kongres fra den 31. august til den 1. september 1956 skulle diskutere optagelsen af DDR, kan man i en fortrolig østtysk rapport i forbindelse med planlægningen af konferencen da også læse, at Handballverband der DDR havde stor gavn af de gode forbindelser til de delegerede fra de »skandinaviske lande anført af Sverige og Danmark« (SAPMO, DY 12, Archivsignatur 4851).

Man forventede derfor, at de danske kongresdelegerede Jørgen Sandholdt og A. Fredslund Pedersen sammen med Sverige ville støtte DDR's optagelse i IHF. Og sådan blev det da også. Med 14 stemmer mod to blev DDR medlem af IHF. Dog var det en forudsætning, at der ved VM og OL kun kunne deltage et fællestysk landhold – en bestemmelse der kom til at gælde frem til 1962.² Men fra 1956 kunne DDR spille landskampe på samme vilkår som andre nationer, der var medlem af IHF (SAPMO, DY 12, Archivsignatur 4851). Der var dog et enkelt problem, som ikke umiddelbart lod sig løse. Det var muligheden for at anvende flaget og afspille DDR's nationalsmelodi i forbindelse med landskampe.

På mødet i Stockholm var det blevet afgjort, at Tyskland ved OL og VM skulle optræde med et fællestysk hold. Den ordning afspejlede den model, som den Internationale Olympiske Komité havde besluttet i 1955. I den sammenhæng havde IOC også forholdt sig til, hvilken nationalhymne der skulle afspilles ved en eventuel guldmedaljefejring og besluttet, at det for det fællestyske hold skulle være hymnen fra Beethovens 9. symfoni (Hansen, 2004: 79).

Når DDR til gengæld alene stillede op i landskampe, var det derfor magtpåliggende for den nye stat at få afspillet landets nationalhymne *Auferstanden aus Ruinen* i forbindelse med flaghejsningen. Dette var imidlertid ikke helt uproblematisk for et land, der i Danmark og andre vestlande officielt var ikke-eksisterende. Og især efter, at DDR i 1959 havde fået en ny statsfane, hvor det tyske sorte, røde og gyldne flag var blevet tilføjet en hammer og passer, ville østtyskerne gerne have luftet den nye statsfane.

Det var derfor af stor vigtighed, at flaget blev hejst ved alle internationale begivenheder, og sammen med en vimpel med de nye symboler blev medtaget til alle udenlandske foranstaltninger. Dette skete således også, da DDR i januar 1960 sammen med Tjekkoslovakiet og Sverige deltog i Dansk Håndbold-Forbunds 25-års jubilæumsstævne i Århus. Da var hymnen blevet afspillet og den nye fane med hammer og passer hængt op, ligesom alle DDR's spillere havde de nye symboler på deres landsholdstrøjer. DHF's formand Fredslund Andersen havde angiveligt fået at vide fra udenrigsministeriet, at man ved indendørs arrangementer var frit stillet, hvad angår flagning og anvendelse af nationalhymne, og ydermere havde vicestatsminister Viggo Kampmann overværet kampen mod DDR (Lammers, 2004: 187-88).

Enten var der forskel på indendørs og udendørs kampe eller også må nogle have so-

vet i timen, for da Dansk Boldspil-Union (DBU) året efter den 28. maj skulle spille landskamp i Idrætsparken mod DDR, så problemerne ved at anvende DDR's fane og nationalhymne for alvor dagens lys. Danmark havde nemlig forpligtiget sig til at følge NATO's beslutning om, at idrætssamarbejdet med DDR sådan set var i orden, forudsat at man ikke hejste det østtyske flag eller afspillede »den såkaldte« nationalhymne.

Forud for kampen havde DBU orienteret udenrigsministeriet om kampen og redegjort for, at der efter østtysk ønske ville være tale om en officiel landskamp med flagning med de to landes flag og afspilning af nationalhymner, ligesom man forventede, at DDR's spillere ville bære spilledragter med de nye symboler. Da fodbold havde en del større publikums- og mediebevågenhed end håndbold, så regeringen sig nødsaget til at reagere. Under henvisning til, at østtyskerne benyttede sporten til at fremme politiske mål, greb statsministeren ind med det resultat, at DBU måtte meddele østtyskerne, at der ikke blev tale om flaghejsning og afspilning af nationalmelodier.

DBU beklagede, at politikere greb ind over for en fodboldkamp, medens østtyskerne besværede sig over, at den danske regering af hensyn til Vesttyskland blandede sig i en kamp, der var udtryk for et samarbejde »i *fredens og humanismens ånd*« (Lammers, 2004: 184). Angiveligt havde de østtyske spillere og ledere overvejet, om de overhovedet ville spille under disse for dem nedværdigende forhold. På den anden side var det givetvis ikke en beslutning, de selv fik lov til at træffe. På banen kom de, uden emblemer og uden flag og nationalhymne. Lederne måtte have vurderet, at der alligevel var prestige forbundet med at spille mod det danske landshold. 37.000 tilskuere overværede kampen, der heller ikke var synderlig festlig og endte uafgjort 1-1 (Lammers, 2004: 183-90).

Selv om de officielle landskampsritualer er blevet pillet ud af kampen, optræder kampen i såvel DIF's årbog fra 1961 som i DBU's statistikker alligevel som en officiel landskamp mellem Danmark og DDR. Såvel Dansk Håndbold-Forbund som DBU kunne godt finde ud af at spille landskamp mod en ikke-eksisterende nation. På den måde blev også DHF og DBU nogle omend små brikker i puslespillet, der medvirkede til at få anerkendt DDR.

Sportssamarbejde og udenrigspolitik i symbiose

Generelt lykkedes det for DDR at bruge det internationale sportssamarbejde som en vej til anerkendelse af den nye stat. Ved OL i Mexico i 1968 stillede DDR op som selvstændig nation, i 1972 i München marcherede DDR ind under eget flag og med egen nationalhymne. Med god hjælp af doping kunne DDR's nationalhymne høres i alt 20 gange, og DDR blev legenes tredjebedste nation klart foran »klassefjenden« fra Vesttyskland (Hansen, 2004: 94). Året efter anerkendte Danmark officielt DDR, der på dette tidspunkt også var blevet fuldgyldigt medlem af FN. Men inden da havde både danske ungdomsorganisationer og dansk idræt, som påvist, længe haft et tæt samarbejde med en ikke-eksisterende stat.

Dette samarbejde må siges at have været enestående i såvel dansk udenrigspolitik som i dansk idrætshistorie. Generelt har den danske regering overladt det til idrættens organisationer at varetage det internationale samarbejde – dette har f.eks. været tilfældet i forbindelse med diskussionerne om boykot af de Olympiske Lege i Moskva og Beijing. Til gengæld har idrætten som regel fulgt regeringernes udenrigspolitiske linje – dette var f.eks. tilfældet i forbindelse med såvel regeringens som idrættens boykot af Sydafrika under apartheidstyret (Hansen, 2008). I forhold til dansk idræts samarbejde med DDR var der således tale om en undtagelse, der

nok ind i mellem voldte problemer, men aldrig blev genstand for en større principiel politisk debat, sådan som det f.eks. senere blev tilfældet i forbindelse med dansk idræts deltagelse ved OL i Moskva i 1980 og Beijing i 2008 (Hansen, 2008).

Slutnoter

1. Det følgende bygger hovedsageligt på kapitel 7 fra min bog *Den moralske stedfortræder – og andre historier om idræt og politik* (2008).
2. Da håndbold på det tidspunkt ikke var en olympisk disciplin, kunne det lade sig gøre at afskaffe bestemmelsen om et fællestysk hold allerede i 1962. Ved OL i 1964 stillede de to Tysklunde stadig op med et fællestysk hold.

Litteratur

- Arskog, Niels Peter, red., (1981), *At politisere ungdommen, Dansk Ungdoms Fællesråd 1940-1980*, København: DUF.
- Bonde, Hans (2006), *Fodbold med fjenden. Dansk idræt under hagekorset*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Dansk Idræts-Forbund (1951-1973), *Dansk Idræts-Forbund Aarbøger*, København: DIF (1952-1974).
- Dansk Institut for Internationale Studier (2005), *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, Bind 1 1945-1962*, København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Hansen, Jørn (1991), »Fagenes Fest – Arbejderkultur og idræt«, i Jørn Hansen, Niels Kayser Nielsen og Jim Toft, red., *Turneringer, lege og fester – idræt er mere end gymnastik og sport*. (Idrætshistorisk Årbog 1991), Odense: Odense Universitetsforlag, Dansk Idrætshistorisk Forening – Krop og Kultur, pp. 113-34.
- Hansen, Jørn (2004), *Ringene samles. En fortælling om den olympiske bevægelse*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hansen, Jørn (2006), *Fodbold. En kort verdenshistorie*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Hansen, Jørn (2008), *Den moralske stedfortræder – og andre historier om idræt og politik*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Horstmeier, Carel (2005), »Særlige forbindelser? Danmark og DDR 1949-1973« i Thomas Wegener Friis og Andreas Linderøth, red., *DDR og Norden. Østtysk-nordiske relationer 1949-1989*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Lammers, Karl Christian (2004), »Da DBU var på nippet til at anerkende DDR« i Klaus Petersen og Niels Arne Sørensen, red., *Den kolde krig på hjemmefronten*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Lammers, Karl Christian (2005), »Danmarks forhold til DDR 1950 til 1973. DDR i dansk Tysklandspolitik« i Thomas Wegener Friis og Andreas Linderøth, red., *DDR og Norden. Østtysk-nordiske relationer 1949-1989*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Thomsen, Palle (2004), *DAI. 75 års forskel i dansk idræt. Små og store begivenheder i Dansk Arbejder Idrætsforbund 1929-2004*, København: Dansk Arbejder Idrætsforbund.

Wegener Friis, Thomas (2005), »Forskning i forholdet DDR-Norden« i Thomas Wegener Friis og Andreas Linderøth, red., *DDR og Norden. Østtysk-nordiske relationer 1949-1989*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Arkivalier

- Arbejderbevægelsen Bibliotek og Arkiv:*
- Danmarks Kommunistiske Ungdom, Arkivområde 680, Kasse 394 og 395.
- Forhandlingsprotokol 1952-1958, Dansk Arbejder-Idrætsforbund, Arkiv nummer 595, Kasse 1-4, 7, 25, 39, 40-42.
- Stiftung der Parteien und Massenorganisationen der DDR im Bundesarchiv (SAPMO):*
- Archiv für Freie Deutsche Jugend, DY 24 1952-1973, Archivsignatur 2614, 1602, 6204, 6523/I, 6524/I, 6528, 6571, 8668.
- Archiv für Deutschen Sportausschusses/Deutschen Turn- Und Sportbund, DY 12 1954-1973, Archivsignatur 1790, 4850, 4851, 4853, 4861, 4862, 5122, 5239.